

IGAVESTI VIRUMAAGA

ERNI KRUSTEN 90

ta kogu oma pikkuses alumisel trepiastmel, jalge ees käabusvari.

Ta avas oma suu alles siis, kui mu pilk peatus turbabriketil, mida ta hoidis käes nagu leiba.

«Vedeles jalus maanteel,» lausus ta. «Tõin siia, võtad ehk vaevaks ja viskad, kui aeg tuleb, koldesse.»

Siis ta kummardus, aetas briketi enda varju ja minu jalgade ette. Täna sin teda, kui ta oli juba minekul. Ja märkas inimesi alles nüüd, et ta oli kuivetanud ja eakas.

Eakas ja sirge.

Vaatasin talle järele ja mõtlesin: tolm- ja põuakindel.

Päike ei lõõska nüüd juba ammugi enam.

Hiiglaseks kasvanud käabusvari on heitnud end üle mu katuseharja.

Maanteedel ja väljadel jooksevad tuisuhundid. Minu korsten suitseb ja minu kaminas leegitseb tuli.

Ometi pole tõusnud mu käsi, heitmaks maanteelt korjatud turbabriketti koldesse.

Ei, koldesse ma seda briketti ei heida. Ma asetan selle oma lauale. Enda ette.

Tuhk koldes ei meenutaks mulle enam teekäijad, kes seisis mu trepil, kõrvetav päike lagipähe paistmas. Näen, kuidas ta ära läks, pikk, kuivetanud, eakas.

Ja sirge.

Tolmu- ja põuakindel, mõtlen ka jälle.

Ka olen ma mõtelnud: roostevara.

Vähehaaval ja kord-korralt jõuan ma äratundmisele lähemale. Juba nüüd näen ma teda põldu harimas ja metsas puid langetamas.

Kus veel?

Ehitustandril.

Polaaröös.

Labidaga.

Rinnutsi purgaaga.

Nälja- ja külmakindel, mõtlen ma siis.

«Kas tundsid ära?» küsis Er-

ni Krusten, kui ma raskesti haiget rahvakirjaniku viimati tema kodus Hiiul külastasin. «Tuleb tuttav ette,» vastasin mina, vaadeldes autorile omase suure tugeva käekirjaga täidetud lehti, «ent ei julgenud omaks tunnistada.»

«Ma mõtlesin küll,» lausus selle peale kirjanik juba hoopis rõõmsamalt. «Kuidas saakski niisugust asja unustada.»

Ja ega saagi, mõtlen ma nüüd aastaid hiljem, Erni Krusteni 90. sünniaastapäeva eelõhtul, sirvides sarjas «Eesti novellivara» ilmunud järjekordset valimikku kirjaniku lühiproosast (vt. Ülo Tontsi järelsõna «Kahekümneenda sajandi pildid ja nende autor») «Muinasjutt ausõnast». Selle valimiku 28 lühipala sekka ligemale 270 leheküljel pole see killuke ära mahtunud küllap oma erandliku koestiku tõttu, nagu ma olen seni asjatult otsinud jälgi ka tema sõjapäevil perioodikas ilmunud kütkestavaist proosaluuletustest CLICULUS-e pseudonüümi all, mis oma stiililt meenutasid R. Tagore'i «Aedniku» kaante vahele peidetud aardeid.

Erni Krusteni juubeli puhul sedastagem üht tema enda tõdemust, et «ta ei ole kirjutades midagi välja mõtelnud, vaid üksnes vorminud ja täiendanud seda, mis nähtud, kogatud, läbi elatud ning tundemälus varjul». Teisal on ta seletanud, mispärast ei ole põhjust temalt mälestusi oodata: mälestusliku aine on ta aastakümnete jooksul oshaaval ära kirjutatud. Memuaarset, seejuures ka puhtisiklikku ainet jätkus hilisloomingussegi, nagu viitab meie mälestuskirjutuse algul miniatuur turbabriketist tema töölaual, mis on läbinisti tõsilugu nagu tuhanded muudki loendamatud killukesed tema loomingu, mille tuhude tunnistajaks allakirjutatud on juhtumisi tulnud olla peaaegu poolesaja kokkupuuteaasta jooksul.

On muide üldteada tõsiasi, et tunnustatud kirjanikest või kunstnikku või muidu suurmeest püütakse mitmeilt poolt «omaks meheks» värvata. Midagi taolist on sündinud ka Erni Krusteniga, kes nägi ilmavalgust 90 aastat tagasi Harjumaal Muraste mõisa aedniku pojana. Ent pärast oma esimese raamatu ilmumist 1923. aastal sai temast 1937. aastal Eesti Kirjanikkude Liidu liige aedniku ja talumehena Virumaa- jaagupis. Sellest peale jäi ta Virumaaga seotuks pikaks ajaks. Ja kuigi Krustenid (esimene abikaasa Jete ning tütre Reet ja Kersti) 1950. aastate keskpaigas asusid Rakverest (Kastani tänava majast nr. 17) elama Tallinna Hiiule, kus Maleva (Rahvamaleva) tänavale nr. 35 soetati oma püsikodu individuaalelamu näol, jäid nad, eriti Erni, Virumaaga Käsma suvekodu kaudu seotuks tinglikult rahvakirjaniku surmani ja tema teise abikaasa Helmi kaudu tänaseni. Kuigi kirjaniku loomingu mõndagi valmis Tallinnas, tekkisid mitmeid teosed embrüos Käsma «looduses ja looduse kaitse all» elades. Nii võib öeldagi, et Erni Krusten kui suur humanist ja lühiproosameister, nagu kriitikud teda aastakümneid on nimetanud, on rohkem Virumaaga seotud olnud kui mõni teine siin sündinu.

Polegi siis miski ime, et virumaaalased kirjanikku tema 80. sünnipäevaaktusel (vt. foto) õnnitlesid eeskätt virumaaalase, kelle vaimne pärand ometi küllub kogu eesti rahvale. Paraku jäid aastad talle sel puhul annetatud matkakepi kasutamiseks lühikeseks. Ainsaks lohutuseks on, et suurmehed ei sure. Nende on ainult sünnipäevad, mispuhul meenutamegi käesolevaga Erni Krusteni, kes eile saanuks 90-aastaseks.

Leenart ÜLLASTE

Elmar KÖSTERI foto
autori erakogust

maantee ääres minu uksele, küsivad kas juhatust või juua. Vahel ka öömaja.

Tema ei küsinud midagi. Päike paistmas lagipähe, seisis

Elkäijad, kes koputavad siin